

Αμέσως μετά την καταστροφή της Σμύρνης, στις 12 Σεπτεμβρίου 1922, ξέσπασε η επανάσταση των Πλαστήρα Γονατά. Στις 13, παραιτήθηκε η κυβέρνηση. Στις 14, παραιτήθηκε κι ο Κωνσταντίνος, οριστικά αυτή τη φορά. Οι επαναστάτες προσέφυγαν στον Ελευθέριο Βενιζέλο, στο Παρίσι. Με ραδιοσήμα, του εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους και του ανέθεσαν να αναλάβει την ευθύνη των διαπραγματεύσεων, οπουδήποτε στο εξωτερικό. Ο Βενιζέλος έσπευσε στη Λοζάννη.

Οι μεγάλες δυνάμεις κατείχαν ακόμη την Κωνσταντινούπολη ως έδρα του νικημένου σουλτανάτου που είχε απομείνει από την άλλοτε Οθωμανική αυτοκρατορία, όταν κατέρρευσε το ελληνικό μέτωπο της Μικράς Ασίας. Κι ενώ στην Ελλάδα διαδραματιζόνταν τα γεγονότα της επανάστασης, οι εκπρόσωποι της Αντάντ υπέγραψαν ανακωχή με τον Κεμάλ (11 Οκτωβρίου 1922) κι οργάνωσαν συνδιάσκεψη στη Λοζάννη. Κατέφτασαν εκεί εκπρόσωποι της Ελλάδας οι Ελ. Βενιζέλος και Δημήτριος Κακλαμάνος, της Τουρκίας του Κεμάλ και των Γιουγκοσλαβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Σοβιετικής Ένωσης, Πορτογαλίας, Βελγίου, ΗΠΑ καθώς και των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων.

Η συνδιάσκεψη ξεκίνησε στις 20 Νοεμβρίου 1922 με τους κεμαλικούς να συμπεριφέρονται σα να είχαν νικήσει όχι τους Έλληνες αλλά το σύνολο των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Είδαν κι απόειδαν οι εκπρόσωποι των μεγάλων και (Ιανουάριος 1923) κατέβασαν τα ρολά. Η συνδιάσκεψη ξεκίνησε πάλι, όταν οι Τούρκοι έμμεσα διαμήνυσαν ότι ηρέμησαν. Στο περιθώριο των διαπραγματεύσεων, οι Τούρκοι εκβίασαν την Ελλάδα να υπογράψει σύμβαση για την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών (17/30 Ιανουαρίου 1923): Όλοι οι μουσουλμάνοι που ζούσαν στην Ελλάδα (εκτός από εκείνους της Δυτικής Θράκης, το καθεστώς της οποίας παιζόταν) έπρεπε να μεταναστεύσουν στην Τουρκία, ήταν δεν ήταν Τούρκοι. Κι όλοι οι ορθόδοξοι που ζούσαν στην Τουρκία (εκτός από εκείνους της Κωνσταντινούπολης κι αργότερα της Ίμβρου και της Τενέδου) υποχρεώνονταν να προστεθούν στους πρόσφυγες από τη Σμύρνη, τη Μικρά Ασία και τον Πόντο, που περιφέρονταν σε άθλια κατάσταση στην Ελλάδα χωρίς στον ήλιο μοίρα. Ξεριζώθηκαν τότε 335.000 μουσουλμάνοι από την Ελλάδα και πάνω από 1.500.000 Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου.

Ο πολιτισμένος κόσμος ξεσηκώθηκε. Ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, μαρκήσιος Γεώργιος Ναθαναήλ Κόρζον, ωρυόταν ότι επρόκειτο για «αισχρή λύση» την οποία η οικουμένη θα πλήρωνε ακριβά τον επόμενο αιώνα. Λόγια. Εκείνος που έδρασε αμέσως ήταν

ο Νορβηγός θαλασσοπόρος και εξερευνητής Φρίτιοφ Νάνσεν. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή, επισκέφτηκε την Ελλάδα και, ως αντιπρόσωπος της ΚΤΕ, υπέβαλε έκθεση που σχεδόν εξανάγκασε τον διεθνή οργανισμό να χρηματοδοτήσει την αποκατάσταση των προσφύγων. Το δράμα των Ελλήνων προσφύγων όμως δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστεί. Επιτάθηκε με την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών που συμφωνήθηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία.

Οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή μιας συνθήκης, που θα έβαζε τέλος στις εκκρεμότητες του ανατολικού ζητήματος, διάρκεσαν περίπου οκτώ μήνες και πέρασαν από πολλές διακυμάνσεις. Η Τουρκία προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί τον ολοένα και πιο έντονο ανταγωνισμό Βρετανίας και Γαλλίας, η φασιστική Ιταλία ονειρευόταν επανάληψη των εχθροπραξιών ανάμεσα στους Έλληνες και τους Τούρκους για να επωφεληθεί κι ο Βενιζέλος έδειχνε να μη βιάζεται, καθώς προχωρούσε η ανασύνταξη των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων και η επαναστατική επιτροπή αναζητούσε μια ρεβάνς που θα μπορούσε να ξεπλύνει την «ντροπή της Μικρασίας».

Ο Βενιζέλος σίγουρα δεν ήθελε την επανάληψη των εχθροπραξιών. Επιθυμούσε την ενίσχυση του ελληνικού στρατού περισσότερο ως διαπραγματευτικό ατού και ως αποτρεπτική δύναμη σε μια τουρκική εισβολή στη Θράκη. Ταυτόχρονα, καλλιεργούσε τις σχέσεις με τη Βρετανία και την άποψη πως «ό,τι έγινε, έγινε· καιρός ήταν Έλληνες και Τούρκοι να τα βρουν μια για πάντα».

Οι υπογραφές έπεσαν στις 24 Ιουλίου 1923, όταν όλοι τα είχαν βρει μεταξύ τους. Ή υποχρεώθηκαν να τα βρουν. Η συνθήκη της Λοζάννης απαρτίστηκε από 143 άρθρα, μόνο στα γαλλικά, και θα ίσχυε εφόσον επικυρωνόταν από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις και την Τουρκία. Περιείχε ό,τι επιθυμούσε ή αποδεχόταν ο κεμαλισμός. Γι' αυτό κυρίως η Ελλάδα, στα κατοπινά χρόνια, εξαρτά κάθε της κίνηση από τα κείμενα αυτής της συνθήκης. Την επέβαλε η Τουρκία, τα δικά της συμφέροντα κατοχύρωσε, την υπέγραψε με ελεύθερη βούληση, καμιά δικαιολογία δεν έχει όταν την παραβιάζει.

Με τη συνθήκη, οι μικρασιατικές ακτές της Τουρκίας έπρεπε να είναι αποστρατικοποιημένες, όπως και τα κοντά στην παραλία της ελληνικά νησιά. Το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης παρέμεινε εκεί με τον όρο να περιοριστεί στα εκκλησιαστικά του και μόνο καθήκοντα, ενώ Ελλάδα και Τουρκία παραιτήθηκαν από τις πολεμικές αποζημιώσεις που η μια διεκδικούσε από την άλλη. Ρυθμίστηκε ακόμα το καθεστώς των στενών, ενώ η Ίμβρος και η Τένεδος παρέμειναν στην Τουρκία κι εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή πληθυσμών με ιδιαίτερη διοικητική ρύθμιση που ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Η Δυτική Θράκη επικυρώθηκε οριστικά στην Ελλάδα και ο ποταμός Έβρος έγινε το σύνορο

των δυο κρατών. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος επέστρεψε στην Ελλάδα έχοντας περισσότερα περισώσει περισσότερα από όσα οι επαναστάτες υπολόγιζαν, όταν ξεκινούσαν οι διαπραγματεύσεις.

Μετά τις εκλογές του Δεκεμβρίου 1923, το κόμμα των Φιλελευθέρων (με απύσα την αντιπολίτευση) πλειοψήφησε. Οι βουλευτές της Δημοκρατικής Ένωσης (του Παπαναστασίου) ζήτησαν να φύγει ο Γεώργιος, ώσπου να αποφασίσει ο λαός για το πολιτειακό. Οι φιλελεύθεροι το δέχτηκαν. Ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης ανέλαβε αντιβασιλιάς.

Στις 11 Ιανουαρίου 1924, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε πρωθυπουργός για μια ακόμα φορά. Στη Βουλή και στην εθνοσυνέλευση, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου υποστήριζε τη δημοκρατία, ενώ ο Βενιζέλος τη συνταγματική βασιλεία. Στις θορυβώδεις συνεδριάσεις που ακολούθησαν, διαπιστώθηκε πως οι δημοκρατικοί είχαν την πλειοψηφία. Στις 4 Φεβρουαρίου 1924, λιγότερο από ένα μήνα αφότου ανέλαβε, ο Ελευθέριος Βενιζέλος παραιτήθηκε, δηλώνοντας ότι εγκαταλείπει οριστικά την πολιτική κι έφυγε στο Παρίσι. Τον διαδέχτηκε ο Γεώργιος Καφαντάρης, που παραιτήθηκε στις 4 Μαρτίου, οπότε ανάλαβε ο Παπαναστασίου. Μέσα από την 4η εθνοσυνέλευση, ψήφισε την κατάργηση της βασιλείας και την ανακήρυξη τη δημοκρατίας (25 Μαρτίου 1924). Το δημοψήφισμα (13 Απριλίου) επισφράγισε την απόφαση της εθνοσυνέλευσης και μαζί εξέλεξε τον Παύλο Κουντουριώτη πρώτο πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Τέσσερα χρόνια αργότερα κι ενώ είχε μεσολαβήσει η δικτατορία του Παγκάλου, στα 1928, η ελληνική Δημοκρατία πελαγοδρομούσε, όταν κάποιοι εντόπισαν τον Ελευθέριο Βενιζέλο να κάνει διακοπές στην Κρήτη. Τον έπεισαν να επανέλθει στην πολιτική. Ηγέτης των Φιλελευθέρων ποτέ δεν είχε πάψει να είναι. Ανέλαβε πρωθυπουργός με ένα κύμα αισιοδοξίας να διατρέχει τη χώρα. Προκήρυξε εκλογές για τις 19 Αυγούστου με πλειοψηφικό κι έβγαλε μίαν ασύλληπτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία:

178 έδρες έναντι 72 όλων των άλλων (εννέα) κομμάτων! Με ποσοστό 46.94% έναντι 23.94% του Λαϊκού κόμματος που έβγαλε 19 βουλευτές, ενώ η Δημοκρατική Ένωση του Παπαναστασίου είκοσι με 6.71%. Με το ΚΚΕ χωρίς κοινοβουλευτική εκπροσώπηση (1.41%) και την Προοδευτική Ένωση με πέντε βουλευτές (1.32%), ενώ οι Ελευθερόφρονες του Ιωάννη Μεταξά έβγαλαν μόνον έναν με ποσοστό 5.30%.

Απόλυτος κυρίαρχος του παιχνιδιού, ο Βενιζέλος προχώρησε στην αναδιοργάνωση της οικονομίας και την αποκατάσταση των προσφύγων. Η τότε θέση του ΚΚΕ για «ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία» του έδωσε την αφορμή, το 1929, να ψηφίσει το «ιδιώνυμο» (φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών σε όποιον «επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών εχουσών ως έκδηλον σκοπόν την δια βιαιών μέσων ανατροπήν του κρατούντος κοινωνικού συστήματος ή την απόσπασιν μέρους εκ του όλου της Επικρατείας ή ενεργεί υπέρ της εφαρμογής αυτών προσηλυτισμόν »). Και δημιούργησε συνθήκες φιλίας με Ιταλία, Γιουγκοσλαβία, Ουγγαρία και Αυστρία, ενώ έκανε τολμηρό άνοιγμα προς την Τουρκία.

Βενιζέλος και Κεμάλ υποσχέθηκαν να θάψουν το παρελθόν και να ξεκινήσουν την ελληνοτουρκική προσέγγιση με μια συνθήκη φιλίας, ουδετερότητας, συνδιαλλαγής και διαιτησίας. Οι υπογραφές έπεσαν στην περιθρύλητη συνθήκη της Άγκυρας ή «Βενιζέλου - Κεμάλ» (30 Οκτωβρίου 1930).

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου είχε ρίξει την ιδέα για βαλκανική ένωση στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ήταν της μόδας να συζητιέται τότε στις πρωτεύουσες της γηραιάς ηπείρου ως προοπτική. Το βαλκανικό σύμφωνο υπογράφηκε από την Ελλάδα, τη Ρουμανία, τη Γιουγκοσλαβία και την Τουρκία. Έλειπαν οι υπογραφές Βουλγαρίας και Αλβανίας. Έλειπε και ο Βενιζέλος.

Η πολιτική της λιτότητας, που ακολούθησε μετά την πτώχευση (<http://www.protagon.gr/themata/flashback/apo-tin-ptwxefsi-sti-diktatoria-4172300000>), και τα πολιτικά πάθη, που οξύνονταν, έφεραν την ανατροπή του από την ενωμένη αντιπολίτευση (Παναγιώτης Τσαλδάρης, Γεώργιος Κονδύλης, Ιωάννης Μεταξάς και Α. Χατζηκυριάκος) που πήρε τις εκλογές του 1933 (5 Μαρτίου). Ο Πλαστήρας προσπάθησε να ανατρέψει το εκλογικό αποτέλεσμα με πραξικόπημα (6 του μήνα). Απέτυχε. Όπως είπε τότε ο έμπειρος Κονδύλης, «όλες οι ημέρες του χρόνου είναι καλές για πραξικόπημα εκτός από μία: Την επομένη των εκλογών».

Στις 10 του μήνα, ανέλαβε κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Τσαλδάρη. Οι εκκρεμότητες, όμως, συνέχιζαν να υπάρχουν. Μια απόπειρα δολοφονίας εναντίον του Βενιζέλου και της συζύγου του (6 Ιουνίου 1933) όξυνε την κατάσταση. Με τους Φιλελευθέρους στην αντιπολίτευση και τα πνεύματα επικίνδυνα οξυμένα, υπογράφηκαν το οριστικό ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας (11 Σεπτεμβρίου 1933) και το Βαλκανικό σύμφωνο (8 Φεβρουαρίου 1934).

Η πολιτική διαμάχη, όμως, κορυφωνόταν όλο και πιο πολύ και η ελληνική ζωή κυλούσε στους ρυθμούς της έντονης κομματικής αντιπαράθεσης που απειλούσε να οδηγήσει σε εμφύλια σύρραξη. Την κατάσταση ήρθε να επιδεινώσει ένα νέο πραξικόπημα (1 Μαρτίου 1935) που ο Βενιζέλος υιοθέτησε. Το πραξικόπημα πνίγηκε στο αίμα και οι ηγέτες του κατέφυγαν στην Ιταλία, όπου δραπέτευσε κι ο Βενιζέλος.

Η Ε' Εθνοσυνέλευση συγκροτήθηκε στις 6 Ιουνίου 1935 και ψήφισε την παλινόρθωση της δυναστείας (10 Οκτωβρίου) που επικυρώθηκε με δημοψήφισμα (3 Νοεμβρίου). Ο βασιλιάς Γεώργιος Β' έφτασε στην Ελλάδα κι ανέθεσε την εντολή σχηματισμού εκλογικής κυβέρνησης στον Κωνσταντίνο Δεμερτζή που συνέχισε πρωθυπουργός και μετά τις εκλογές (26 Ιανουαρίου 1936), καθώς δεν αναδείχτηκε νικητής.

Στις 18 Μαρτίου 1936, ένα τηλεγράφημα αναστάτωσε τη χώρα: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είναι νεκρός! Πέθανε αυτοεξόριστος στο Παρίσι, στις 8 το πρωί. Ο θάνατός του προκάλεσε διεθνή συγκίνηση. Στις 21 Μαρτίου, η σορός του εκτέθηκε σε λαϊκό προσκύνημα στην ελληνορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Στεφάνου, στη γαλλική πρωτεύουσα. Χιλιάδες Έλληνες αλλά και Γάλλοι, επίσημοι και απλοί πολίτες, έσπευσαν να αποτίσουν φόρο τιμής. Στις 23 του μήνα, το φέρετρο μεταφέρθηκε στον σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών και τοποθετήθηκε σε ειδικό βαγόνι. Ξεκίνησε το ταξίδι για το Πρίντιζι της Ιταλίας. Χρειάστηκε τρεις μέρες για να φτάσει καθώς, σε κάθε σταθμό του τρένου, κοσμοπλημμύρα περίμενε να αποχαιρετήσει τον μεγάλο νεκρό. Στο Πρίντιζι, περίμεναν Έλληνες εκπρόσωποι που είχαν φτάσει εκεί με τα πολεμικά «Κουντουριώτης» και «Υδρα». Το φέρετρο τοποθετήθηκε στο «Κουντουριώτης». Με τη σύμφωνη γνώμη του Θεμιστοκλή Σοφούλη (επικεφαλής των Φιλελευθέρων), τα πλοία κατευθύνθηκαν στην Κρήτη ώστε να αποφευχθούν επεισόδια αντιφρονούντων. Το «Κουντουριώτης» έφτασε στα Χανιά στις 27 Μαρτίου. Η κηδεία έγινε στις 29. Ο ενταφιασμός στις 30.

Ο πρωθυπουργός Δεμερτζής πέθανε λίγες μέρες αργότερα. Ο Γεώργιος διόρισε πρωθυπουργό τον Ιωάννη Μεταξά (13 Απριλίου 1936), αρχηγό του κόμματος των Ελευθεροφρόνων που με επτά βουλευτές σε σύνολο τριακοσίων εκπροσωπούσε το 3.94% του εκλογικού σώματος. Στις 4 Αυγούστου 1936, ο Μεταξάς επέβαλε βασιλική δικτατορία. Ο φασισμός ήρθε καθυστερημένος στην Ελλάδα.

(protagon.gr, 18.3.2016)